

רועה שנכנס לעיר – 1172

למדנו אודות שומר ששלח יד בפקדון, שוכר ששינה מתנאי השכירות (מח' ר' מאיר וחכמים), שומר שמסר לשומר אחר ("עושה סחורה...") ודין תחילתו בפשיעה. המשותף לכל המקרים – שינוי ממה שהיה אמור להיות, ולקמן על רועה שהניח עדרו ונכנס לעיר – האם נהג כהוגן.

תוספתא מסכת בבא מציעא פרק ח הלכה ז (ליברמן י"ח)

רועה שהניח צאנו ונכנס לעיר ובאו ליסטים ונטלו רואין אותו כאילו הוא שם אם יכול להציל חייב ואם לאו פטור.

האם נהג כהוגן שנכנס לעיר? האם לפי ר' מאיר ניתן לחייבו? מה הדין אם בא אריה? כיצד ניתן לאמוד אם היה יכול להציל?

בבא מציעא דף עג. עג:

ההוא רעיא דהוה קא רעי חיותא (רש"י: בהמות) אגודא דנהר פפא, שריג (החליקה) חדא מינייהו ונפלת למיא. אתא לקמיה דרבה ופטריה. אמר: מאי הוה ליה למיעבד? הא נטר כדנטרי אינשי (ואין זה אבידה אלא אונס).

(ולקמן שיטת רב חסדא ורבה רב רב הונא שולמית)

אמר ליה אביי:

- אלא מעתה, על למתא בעידנא דעיילי אינשי - הכי נמי דפטור? - אמר ליה: אין.
- גא (=ישן) פורתא בעידנא דגנו אינשי - הכי נמי דפטור? - אמר ליה: אין.

קוליות אביי ותירוצי רבה - האם לאביי יש קוליא או יש ליה שיטת חולקת

איתיביה, אלו הם אונסין ששומר שכר פטור עליהן - כגון ותפל שבא ותקחם ואת הנערים הכו לפי חרב (איוב פרק א': (יד) וימלאך בָּא אֶל אִיּוֹב וַיֹּאמֶר הַבְּקָר הָיוּ חֲרָשׁוֹת וְהָאֲתָנּוֹת רְעוֹת עַל יְדֵיהֶם: (טו) וַתִּפֹּל שֶׁבַע וַתִּקַּחֶם וְאֵת הַנְּעָרִים הָכוּ לְפִי חֶרֶב וְאִמְלָטָה רַק אֲנִי לְבָדִי לְהַגִּיד לְךָ¹ ?

אמר ליה: התם בחזני מתא (רש"י: שומרי העיר בלילה שכך סמך אנשי העיר עליהם לשמור גופם וממונם והנהו דאי בעו נטירותא יתירתא).

איתיביה: עד מתי שומר שכר חייב לשמור עד כדי הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה? אמר ליה: התם נמי בחזני מתא. אמר ליה: אטו יעקב אבינו חזן מתא הוה? - דאמר ליה ללבן: נטרי לך נטירותא יתירתא בחזני מתא.

איתיביה: רועה שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר, בא זאב וטרף, ובא ארי ודרס - אין אומדים [אומרים] אילו היה שם היה מציל, אלא אומדין אותו, אם יכול להציל - חייב, אם לאו - פטור. מאי לאו דעל בעידנא דעיילי אינשי (אפילו הכי חייב)? לא, דעל בעידנא דלא עיילי אינשי. - אי הכי, אמאי פטור? תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב (תחילתו הוה בפשיעה - גבי כל מזיקין קטנים וקלים דהוה יכול להציל, שהרי הניחם ובא לו, וסופו נמי, נהי דמזיק חזק בא עליהן, שאם היה שם לא היה יכול להציל והוה ליה אונס - מיהו תחילתו בפשיעה הוה דחייב, דהכי פסקינן הלכתא בהמפקיד - לעיל דף מב.).

דשמע קל אריה ועל (מאימתו, שאנוס הוא). אי הכי, אומדין אותו, מאי הוה ליה למעבד? היה לו לקדם ברועים ובמקלות. אי הכי, מאי איריא שומר שכר? אפילו שומר חנם נמי, דהא מר הוא דאמר: שומר חנם שהיה לו לקדם ברועים ובמקלות ולא קידם חייב. שומר חנם - בחנם, שומר שכר - בשכר (שומר חנם בחנם - ולא לשכור אנשים, ושומר שכר יש עליו לשוכרו). ועד כמה (=כמה יוציא עבור שכירות רועים ומקלות)? עד כדי דמיהן (של בהמות)

והיכן מצינו בשומר שכר שחייב באונסין (דקא רמית עליה לשכור אנשים משלו)? דהדר שקיל דמיהן מבעל הבית. אמר ליה רב פפא לאביי, אי הכי, מאי אהני ליה מינה? - נפקא מינה לכושרא דחיותא (כושר הבהמות, שמכיר בהן כבר, ולמודות בביתו), אי נמי לטרחא יתירתא (שלא יצטרך לחזור אחר הבהמות לקנות).

¹ והקושיא היא, שרק ברמה כזו של אונס פטורים ולא בנכנסו לעיר וכדו' ?

רב חסדא ורבה בר רב הונא לא סבירא להו הא דרבה (דאמר לעיל דמכי נטר כדנטרי אינשי הוה אידך (אנוס ופטור) //מסורת הש"ס : אנוס לפטור), דאמרי להכי יהבי לך אגרא לנטורי לי נטירותא יתירתא (ונהי דלאו פשיעה הוא - אנוס נמי לא הוי, והוה ליה כאבידה).

(חולו ! רב רב סבא - מאי הוה ליה ליה ליה - האם המחלוקת היא לטובי המציאות ?)

בר אדא סבולאה הוי קא מעבר חיותא אגמלא דנרש (גשר של נרש), דחפה חדא לחברתה ושדיתה במיא. אתא לקמיה דרב פפא, חייביה. אמר ליה : מאי הוה לי למעבד ? אמר ליה : אבעי לך לעבורי חדא חדא. - אמר ליה : ידעת ביה בבר אחתיך דמצי למעבר חדא חדא (כלומר : בבן עמך ואומתך) ? אמר ליה : כבר צווחו קמאי דקמך, ולא איכא דאשגח בהו.

האם שיטת רב פפא תלויה במחלוקת שבין רבה לבין רב חסדא ורבה בר רב הונא ?

ד"ר מסכת בבא מציעא דף נג: - נה.

ההוא רעיא דהוה קא מעבר חיותא אגודא דנהר פפא שריג חד מינייהו ונפל למיא אתא לקמיה דרבא ופטריה אמר מאי הוה ליה למיעבד (דף צ"ג ע"ב) הא נטריה כדנטרי אינשי . רב חסדא ורבה בר אבוב לא סבירא להו הא דרבא דא"ל כי יהבי לך אגרא לנטורי לי נטירותא מעליא והלכתא כוותייהו דהא רב פפא עבד עובדא כוותייהו דאמרינן רב אחא סבולאה הוה קא מעבר חיותא אגמלא דנרש דחפה חדא לחברתה שדיתה למיא אתא לקמיה דרב פפא חייביה א"ל מאי הוה לי למיעבד אמר ליה איבעי לך לעבורי חדא חדא א"ל ידעת ביה בבר אחתיך דמצי מעבר חדא חדא א"ל כבר צווחו קמאי דקמך וליכא דמשגח בהו.

שים לב ! האם לא היה מקום לחלק בין המקרה של נהר פפא למקרה של הגשר בנרש ? מה דעת אביי ?

ואשר שאלת בראובן ששלח את שמעון בשכירות לעיר זניזי"א לעשות שליחות ושכב בחדר עם שאר אנשים נכבדים ובאו גנבים שודדי לילה וגנבו לגי מהם בגדים עם כיסם ולשמעון היו לו מעות בכיסו גם משלו גם משל ראובן משלחו. ועתה נתעצמו בדין וכל אחד תובע לחבירו :

❖ ראובן תובע לשמעון שישלם לו מעותיו כדין ש"ש שחייב בגניבה ואבידה .
❖ ושמעון תובע לראובן אדרבא שישלם לו מעותיו שהיו שלו מאחר שבשליחותו אירע זה.

נמוקי יוסף מסכת בבא מציעא דף נג עמוד ב
כי יהבי לך אגרא וכו'. ונהי דפשיעה לא הוה אנוס נמי לא הוה והוה ליה כאבדה והכי קיימא לן הלכך אפילו עאל בעידנא דעיילי אינשי או גנא בעידנא דגנו אינשי ושריג חדא מינייהו במים חייב שאין זה אנוס. ומיהו משמע דאי אנסתו שינה או אנוס אחר בגופו פטור דמאי הוי ליה למעבד אלא שהרשב"א ז"ל סובר שלעולם שומר שכר חייב אפילו באנוס שמגיע בגופו של שומר עד שיגיע לגופו של פקדון ממש כדאמר קרא או נשבר או נשבה :

מרדכי מסכת בבא מציעא פרק השוכר את

האומנין רמז שנט/ תשובת מהר"ם

וכיון דהוי שומר שכר חייב בכל מיני אבידה כדאמרי' סוף פרק הפועלים עד כמה שומר שכר חייב לשמור עד כדי הייתי ביום אכלני חורב ואף על גב דרבא פליג לא קיימא לן כוותיה אלא כאביי וכן פי' האלפסי קי"ל אפילו גני פורתא בעידנא דגנו אינשי או ניים חייב

נראה לע"ד דבר פשוט שראובן פטור ממעות שמעון ושמעון חייב במעות ראובן. ראובן פטור ממעות שמעון כמו שהשיב רשב"א (=מיוחסות סימן כ') וז"ל :

שו"ת מהרי"ק סימן קל"א

השאלה שליח שהגיע היוזק בממון שלו מחמת שליחות שולחו או שהעלילו עליו מחמת שליחותו והפסידוהו ממון אם על המשלח לשלם לו נזקו אם לא תשובה אין המשלח חייב בתשלומי נזק השליח שלא מצינו תשלומי נזק אלא בנזקי ממונו כו'. עד אבל בנזק שהגיע לשליח זה מה היוזק המשלח ומה הגיע לו מחמת פשיעתו וכ"ש אם השליח שכיר שהרי הולך בשכרו בדכתיב ואליו הוא נושא נפשו כו' עד ואלו דברים פשוטים הם, הגע עצמך ששכר פועל נפח ויצא גץ מתחת הפטיש והדליק גדישו של נפח מי חייב בעל הבית מפני שהיה מלאכתו ואפילו היה פועל בחנם עכ"ל.

הרי לך בהדיא שאין המשלח חייב בתשלומי נזק השליח ואפילו עשוהו בחנם ואפי' אירע לו היוזק מחמת אונס ולא פשע השליח כלל כדמשמע מתוך לשון השאלה דקאמר או שהעלילו עליו כו' כ"ש וכ"ש הכא שהשליח היה נוטל שכר וגם לא היה שם אונס גמור שאין ראובן המשלח חייב בנזק השליח....

ואדרבה נראה לע"ד דבר פשוט דשמעון השליח חייב באחריות מעות ראובן משלחו כיון שהוא שומר שכר עליהן כאשר כתבת שראובן פורע לו שכרו... שהניח כיסו קשור בבגדו נראה דחשיב פשיעה ואפי' ש"ח היה חייב כדמשמע מתוך לשון הירושלמי שהביא המרדכי. וז"ל נתנו במקום שהוא רגיל ליתן את שלו אם ראוי לשמירה פטור משמע בהדיא דאפי' נתן שם את שלו אפי' הכי בעינן ראוי לשמירה ואפי' הניחם בתיבה שבחדרו כתב ראבי"ה שהוא חייב ואף החולקים עליו מודים דבעינן ראוי לשמירה כדמשמע מתוך לשון הירושלמי. כ"ש וכ"ש דשומר שכר חייב וזה דבר פשוט הוא לפי הנראה לע"ד שהרי דבר פשוט הוא שאין ש"ש פטור אלא באונס גדול, כמו שכתב רבי' משה פרק א' דהלכות שכירות וז"ל נושא שכר והשוכר משלמין את הגניבה והאבידה ונשבעין על האונסי' הגדולים וכו' עד וכל כיוצא באילו משאר אונסי' גדולים ופשיטא דאין זה נקראה אונס גדול.

ועוד דפשיט' דלא גרע מהא דגרסינן בפרק הפועלים (דף צג) ההוא רעיא דהוה רעיא חיות' אגודה דנהר פפא שרג חדא מינייהו ונפל במים אתא לקמיה דרבה פטרי' אמר מאי הוה ליה למיעבד הא /נטר/ כדנטרין אינשי **ופליג עליה אביי** ואותבי' מאילו אונסין ש"ש פטור כגון ותפול שבא ותקחם ודחי ליה רבה ומוקי לה בחזני מתא **ופסקו כל פוסקי הלכות כאביי ולא כרבה** ש"מ דאף ע"ג דנטר כדנטרין אינשי אפי"ה חייב ואין ש"ש פטור מאונסין אלא כגון ותפול שבא ותקחם וגו' או עד כדי הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה לדברי אביי דהלכתא כוותיה כדמשמע התם **ואפי' גנא פורתא בעדנא דגנא אינשי מחייב ליה אביי התם.**

וכן פסק רבי מאיר בתשובה ומביאו המרדכי בפרק האומנין, וכן על למתא בעידנא דעלו אינשי ובא ארי ודורס מחייב ליה אביי אם היה יכול להציל ואפי' בספק אם היה יכול להציל פסק רבי משה מיימו"ן שהוא חייב וכן גרסי' רב חסדא ורבה בר רב הונא לא ס"ל הא דרבה דאמרי להכי יהיב ליה אגרא לנטורי ליה נטירת' מעליית' ועוד גרסי' שם בר אדא הוה קא מעבר חיותא אגמלא דנרש דחפה חדא לחברתה כו' אתא לקמיה דרב פפא חייביה אמר ליה מאי הוה ליה למיעבד אמר איבעיא ליה לעבורי חדא חדא אמר ידעת ביה בבר אחתך דמצי למעבר חדא חדא אמר ליה כבר צווחו קמאי דקמך ולא איכא דמשגח בהו. הרי לך בהדיא דאף על גב דלא הוה מצי לעבורי חדא חדא אלא ע"י טורח גדול לכל הפחות מדקאמר ליה ידעת ביה בבר אחתך דמצי לעבורי חדא חדא וכן מדצווחו עלה קמאי דקמך ש"מ דדבר קשה מאד היה עליהם ודבר הנראה לעינים הוא ואפילו הכי חייביה רב פפא דבתרא' הוא והלכתא כוותיה בהא כמו שפסקו כל הפוסקים משום טעמא דלהכי יהיב ליה אגרא כו'.

כ"ש וכ"ש בנדון הזה דלא הוה טריחיה ליה מילתא כל כך להניח כיסו במקום המשתמר מגנבים כדפירש לעיל דודאי ש"ש חייב וזה דבר פשוט ואין להרהר עליו לפי הנראה לע"ד. ושלום מאתי הצעיר יוסף קולון בן מהר"ר שלמה זלה"ה :

שו"ת גינת ורדים הלך חושן משפט כלל א סימן א

ראובן שיש לו תחת ביתו מגאזין/מחסן/ וסוגר אותו בלילה במפתחות ובמנעול של ברזל ובתוכו רוב נכסיו וגם יש שם תיבות וארגזים של עץ סגורים במפתחו של ברזל אשר בתוכם הוא ישים בגדי משי וחפצים ומעות שלו ושל אחרים ששולחים לו לעיסקא והוא נוטל שנים למאה בשכר טורחו שקורין פרוביזיון כמנהג פראנקיאה ויהי היום שראובן הנז' ירד מביתו בהשכמה נמצא פתח אחד של המאגזין פתוח והפתח השנית המנעול או הסוגר שבור שבאו גנבים בלילה וגנבו כל המעות והחפצים ובגדי משי שבתיבות וארגזים וקצת מהנכסי התחיל מצעק ווי ותכף ומיד הלך לב"ד וגלה להם הענין כמנהג ועשה כל האפשר עם המלך להוציא הדבר לאור ומשום חשדא שמו בבור קצת מאנשי העיר ועד היום לא עלתה בידם כלום עכשו באים בעלי הנכסים והמעות והחפצים ותובעין שראובן יפרע להם שהוא שומר שכר ועליו לשלם כדן ש"ש שחייב בגניבה ואבידה וראובן טוען כי השנים למאה שהוא נוטל הוא בשכר טורחו ועמלו במכירת הסחורות והגם שיהיה כש"ש גניבה כזאת היא באונס כי יותר הפסד מגיע לו במה שגנבו משלו משל אחרים ושהמאגזין ההוא מעולם לא אירע בו שום דבר ומה היה לו לעשות שהוא שמר המעות והנכסים עם נכסיו ומעותיו ושהוא אנוס כי שמר כדרך כל אנשי העיר ההיא שיש להם מגאזין

ואף על גב דמעובדא דמשפטי שמואל סי' ס"ז דהבאתי לעיל דשברו החדר והתיבה אשר בה היה הסחורה ופטרורו משוי' דהוא מתעסק דפטור מגניבה לדעת הרמב"ם הא אם היה פאטור דהוא ש"ש הי' חייב באותה גניבה ולא חשיב להו אונס גדול אין סתירה לדברינו משוי' דהם פוס' כדעת הטור דש"ש חייב בגניבה דאונס גדול אך אנו ס"ל דיאמר קי"ל כמ"ד דש"ש פטור מגניבה באונס גדול ועוד יר' לי דאפי' לדעת ר"י והרא"ש דסברי דש"ש חייב בגניבה דאונסים גדולים היינו כשלוקח בהדיא שכר על השמירה אמר ליה לכך נתתי לך שכר שמירה כדי שתשמור שמירה מעולה אף מאונסים גדולים אבל בנ"ד דאינו לוקח אלא שכר הפאטורייה דינו שנחייב אותו בסתם גניבה אבל בגניבה דאונס גדול ראוי לפטור.

(יסוד זה: בקובץ בית אהרן וישראל במאמר "בגדים שהתקלקלו בכביסה על יד עט שהכניס אחד בכיסו").